

Anadolu üniversitesi iktisat fakültesi uluslararası ilişkiler bölümü öğrencilerinin Avrupa Birliği algısı

Yrd. Doç. Dr. Erhan AKDEMİR ^a

^a Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Özet

Türkiye açısından evrensel çağdaş hedeflere ulaşmak; demokratikleşme ve özgürlük alanlarının genişlemesi, sosyo-ekonomik refah seviyesinin yükselmesi ve toplumsal kalkınmasının sağlanması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede söz konusu bu hedeflere erişebilmek için en etkili araçlarından biri hiç kuşkusuz Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik sürecidir. Bu bakımdan kamu kurum ve kuruluşlarından medyaya, sivil toplum yapılarından üniversitelere ve iş dünyasına kadar toplumun bütün kesimlerinin AB'ye yönelik algılarının ve desteklerinin ne oranda olduğu ve hangi nedenler bağlamında değişiklikler gösterdiğinin analizi oldukça önemli bir araştırma alanıdır. Bu çerçevede üniversitelerin AB sürecinin yönetilmesi ve yönlendirilmesinde etkinliğinin artırılması da son derece önemlidir. Söz konusu yaklaşım doğrultusunda bu çalışmada Türkiye'nin farklı bölge ve şehirlerinde yaşayan Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümüne kayıtlı öğrencilerin Türkiye – AB ilişkileri ve AB konusundaki algı, tutum, davranış ve bilgi düzeyleri analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, algı, kamuoyu, Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencileri, Türkiye-AB ilişkileri

Abstract

To achieve the universal goals for Turkey means that expansion of democracy and freedoms, to ensure a higher level of socio-economic prosperity and social development. In this context, one of the most effective tool to achieve these goals is accession process to the European Union. The sustainability of this process and a well-established way to settle as well as the realization of the structural reforms and mental transformation and are needed in the community. In this regard, it is very important research area to analysis perceptions of the public institutions and organizations, media, nongovernmental organizations, universities and business world towards the EU, how is the ratio of support of them about the EU, and which reasons causes to be changes in these perceptions and support. In this framework increasing the activities of the universities for the managing and directing the EU process is extremely important. To comprehending the perceptions, attitudes, behaviors and information levels about the EU – Turkey relations and EU itself with its reasons of the students of Anadolu University Faculty of Economics Department of International Relations.

Keywords: European Union, perception, public opinion, Students of International Relations, Turkey-European Union Relations

Kaynak Gösterme

Akdemir, E. (2017). Anadolu üniversitesi iktisat fakültesi uluslararası ilişkiler bölümü öğrencilerinin Avrupa Birliği algısı. *AUAd*, 3(1), 9-38.

Giriş

Bugüne kadar AB konusunda Anadolu Üniversitesi açıköğretim sisteminde yapılmış bir anket çalışması ve benzer konulu ulusal veya uluslararası nitelikli bir yayın bulunmamaktadır. Bu makalede ele alınan araştırma bu bakımdan yukarıda dile getirilen söz konusu boşluğu doldurabilecek özgün değere sahiptir. Makale ve araştırma çalışması ayrıca, daha önce benzer bir çalışma ve incelemenin olmaması nedeniyle önemli bir akademik boşluğu da dolduracaktır. Makalenin ve araştırmanın özgün değerine oldukça önemli bir katkı sağlayacak temel unsur ise uluslararası ilişkiler bölümünün sahip olduğu nitelikli öğrenci yapısıdır. Bu nitelikli yapı, mezuniyet sonrasında Türkiye – AB ilişkilerinin geleceğini şekillendirebilecek bir potansiyele ve güce de sahiptir. Bu itibarla da projenin en önemli özgün değerlerinden birisi mezuniyet sonrasında Türkiye – AB ilişkilerinin geleceğini şekillendirebilecek bir güce ve potansiyele sahip olan bu nitelikli yapının Türkiye – AB ilişkileri ve AB hakkında algı, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini ortaya çıkarmış olmasıdır.

“Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı” başlıklı bu makale ve araştırma, Türkiye’nin farklı bölge ve şehirlerinde yaşayan İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümüne kayıtlı öğrencilerin Türkiye – AB ilişkileri ve AB konusundaki algı, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini; nedenleriyle beraber analiz etmiştir. Bu bize Türkiye’nin AB algısı hakkında genel bir analize ulaşmayı da getirmiştir. Araştırmada ayrıca, bölüm öğrencilerinin gerek üniversitelere, gerek bölümlerine, gerekse de açıköğretim sistemine olan aidiyet hislerinin artmasına katkı sağlamıştır. Araştırmanın gerçekleşmesiyle elde edilen çıktılarından Türkiye- AB ilişkileri ve AB üzerine araştırmalar yapan öğrenci, akademisyen ile dış politika konularında karar vericiler, sivil toplum çalışanları, medya çalışanları, özel sektör ve konuya ilgi duyan kamuoyu faydalanabilecektir. Ayrıca araştırma sonunda elde edilen bilimsel çıktılar da başta Anadolu Üniversitesi Açıköğretim sistemi olmak üzere AB Bakanlığı, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve diğer ilgili yerel ve ulusal kamu kurum ve kuruluşlarına iletilecektir. Araştırmaya ilişkin bu paylaşımlar faaliyetin gerek akademik gerek toplumsal sorumluluğunu yerine getirdiğinin bir göstergesi olacaktır.

Dış Politika ve Kamuoyu

Dış politikayı bir devletin kendi sınırları dışında milli çıkarlarını gerçekleştirmek için takip ettiği hedef, hareket tarzı ve kullandığı yöntemler biçiminde tanımlayabiliriz (Sezer, 1972). “Dış politika” kavramı üzerinde ciddi tartışmaların başlaması ise Birinci Dünya

Savaşı'nın sonuna rastlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı gibi büyük bir kitle savaşının sonunda savaşın zorlukları ile sadece cephede değil yaşamın her alanında karşı karşıya gelmesi dış politika konusunun da gündeme gelmesine neden olmuş ve İkinci Dünya savaşı ise bu süreci daha da hızlandırmıştır (Kürkçüoğlu, 1980).

Dış politika hem iç politika sürecini hem de uluslararası politika sürecini kapsamasından ötürü hem içselliği hem de dışsallığı olan bir “siyasal köprüye” benzemektedir. Bu çerçevede dış politika doğrudan dış dünyayla ilgili görünse de, aslında ülkenin iç politikasının bir uzantısıdır (Gözen, 2001).

Ayrıca, dış politikanın içeriğini çeşitli değişkenler de belirlemektedir. Bu değişkenlerin arasında tarih, coğrafya, ulusal kimlik ve kültür gibi sabit öğelerle birlikte, zaman içerisinde değişim kaydedebilen siyasi, ekonomik, sosyal ve askerî unsurlar da yer almaktadır (Türkmen, 2005).

Ülkelerin iç politikaları ile dış politikaları arasındaki karşılıklı bağımlılıktan ötürü, iç politikayı dikkate almayan bir dış politikadan ve dış politikayı dikkate almayan bir iç politikadan kesinlikle söz edilemez. Ülkelerin iç politikaları ile dış politikaları arasında karşılıklı ve kaçınılmaz bir yansıma mevcuttur (Öztürk, 2001). İç sosyal ve siyasi istikrar dış politika etkinliği bakımından son derece önemlidir (İnan, 1999).

Dış politikayı ve iç politikayı her ne kadar yapan ve uygulayan aygıt devlet (Uzgel, 2004) olsa da burada her iki politika arasındaki iki temel farka değinmek yerinde olacaktır. Birincisi iç politikada mücadele ve işbirliğini düzenleyen belirli kuralların mevcut olmasıdır. Buna karşılık dış politikada işbirliğini düzenleyen kuralların gerek yaptırım gücü gerek etkinliği daha zayıftır. İkincisi ise, dış politikanın iç politikadan farklı olarak merkezi bir otoritenin yer almadığı bir yapıda mevcudiyet bulmasıdır (Arı, 1999).

Devletlerin dış politika amaçlarından bahsedildiği zaman, hükümetlerin, politika yapıcıları vasıtasıyla ülke dışında meydana getirdikleri etkilerle, diğer devletlerin tutum ve davranışlarını etkilemek ve değiştirmek veya bunların sürekliliğini sağlayarak gerçekleştirmeye çalıştıkları hedefin görünümü akla gelmektedir (Gönlübol, 2000). Burada, devletin en başta gelen amacının varlığını sürdürmek olduğu söylenebilir. Ayrıca, ülkedeki ekonomik, toplumsal ve siyasi sistemin devamı ve bu çerçevede, toplumsal refah ve ekonomik kalkınma devletin önde gelen dış politika amaçları arasında kabul edilmektedir.

Gerek değerlerden gerek ulusal çıkarlardan gerekse de algılamalardan meydana gelen bir ülkenin dış politikası bazen gelişmelere göre özgül tepkiler de içermektedir. Bu bağlamda

saptanan amaçlara ulaşabilmek için kullanılan siyasi, diplomatik, askeri ve ekonomik araçların yanı sıra, sosyal ve kültürel faktörler de burada önemli rol oynamaktadır (Türkmen, 2005).

Ülkelerin dış politikaları kendilerine özgü farklılıklar içermektedir. Her ülkenin kendine özgü koşulları bulunmakta ve bu koşullar da o ülkenin dış politikası üzerinde belirleyici rol oynamaktadır (Öztürk, 2001). Ülkenin coğrafi konumu, ekonomik koşulları tarihi, kültürü, dinsel ve etnik yapısı, iç siyasal yapısı gibi birçok öğeler dış politika hedeflerinin tespitinde dikkate alınması gereken önemli hususlardır. Bu açıdan dış politika çok sayıda öğenin bir araya gelmesinin ürünüdür.

Bu çerçevede dış politikayı belirleyen faktörleri uluslararası yapı, jeopolitik konum, ulusal kamuoyu, doğal çıkarların algılanış biçimi ve ulusal birlik bilinci başlıkları altında ele alabiliriz. Bu çalışma kapsamında ise dış politikayı belirleyen faktörlerden sadece ulusal kamuoyu düzeyinde analiz yapılmıştır.

Bir devletin kamuoyunun, o ülkenin dış politikasında söz sahibi olması, dış politikasında belirleyici olması genel kabul görmektedir. Burada üç tip kamuoyundan bahsedilebilir. İlk kesim, çıkar grupları olarak bilinen ve çoğunlukla kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran kesim. İkincisi, etkin çevre, siyasi partiler ve hükümettir. Üçüncüsü ise, “pasif kamuoyu” yani geniş halk kesimleridir. Dış politika oluşma ve uygulama sürecinde kamuoyunun etkili olabilmesi o ülkenin demokratikleşme derecesine bağlıdır. Demokratik ülkelerde bir meselenin kamuoyuna maledilmesi, desteğinin alınması, dışarıda kabul görme ve etkili olma olasılığını da önemli ölçüde artırır (İnan, 1999). Bununla birlikte, kitle iletişim araçları ve çeşitli propaganda tekniklerinin kullanılmasıyla kamuoyu manipüle edilebileceği de unutulmamalıdır.

Türkiye – AB İlişkilerinde Son 5 yıllık Gelişmeler

Kamuoyunun dış politika üzerindeki etkisi, kamunun konu hakkında bilgisine ve dış politika konusunun niteliğine göre farklılık göstermektedir. Dış politika oluşumu ve kamuoyu etkisinin ülkemizde en somut göstergesi ise Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecidir. 31 Temmuz 1959'da başlayan Türkiye – AB ilişkileri, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile hukuki temel kazanmıştır. Türkiye o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu'na 14 Nisan 1987 tarihinde üyelik başvurusunda bulunmuş, 1999 Aralık ayında ise aday ülke olarak ilan edilmiştir. Türkiye - AB ilişkileri 3 Ekim 2005 tarihinde ise çok önemli bir ivmeyi yaşamış ve Türkiye bu tarihte AB ile üyelik müzakerelerine başlamıştır. Bugün itibariyle devam etmekte olan üyelik müzakere sürecinde on altı müzakere başlığı açılmış (Şirketler Hukuku, Fikri

Mülkiyet Hukuku, İstatistik, İşletme ve Sanayi Politikası, Trans – Avrupa Ağları, Bilim ve Araştırma, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı, Tüketicinin ve Sağlığının Korunması, Mali Kontrol, Vergilendirme, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Çevre, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Ekonomik ve Parasal Politika ve Mali ve Bütçesel Hükümler) bu başlıklardan Bilim ve Araştırma faslı geçici olarak kapanmıştır. Bununla birlikte, Avrupa Komisyonu'nun 29 Kasım 2006 tarihinde aldığı tavsiye kararına (AB Komisyonu) istinaden, AB Dışişleri Bakanları 11 Aralık 2006 tarihinde aldıkları kararda Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmede gerekçesiyle sekiz müzakere başlığının (Malların Serbest Dolaşımı, Gümrük Birliği, Balıkçılık, Ulaştırma, Mali Hizmetler, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, Tarım ve Kırsal Kalkınma ve Dış İlişkiler) müzakerelerinin Türkiye söz konusu yükümlülüklerini yerine getirene kadar bloke edildiğini belirtmiştir (AB Konseyi, 2006).

Ayrıca, AB Dışişleri Bakanlarının 7 - 8 Aralık 2009'da Brüksel'de yaptıkları toplantı sonrasında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi yayınladığı tek taraflı deklarasyonla, yukarıda ifade edilen söz konusu nedenden dolayı, altı müzakere başlığına (İş Gücünün Serbest Dolaşımı, Enerji, Hukuki ve Temel Haklar, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, Eğitim ve Kültür, Dış Güvenlik ve Savunma) açılış kriterleri getirdiklerini ve Türkiye'nin tutum değiştirmede sürece söz konusu başlıkların açılmasını bloke edeceklerini açıklamıştır (AB Genel İşler Komisyonu, 2009).

AB Konseyi'nde Görüşülmesi Süren Fasıllar ise şu şekildedir: İşçilerin Serbest Dolaşımı, Balıkçılık, Taşımacılık Politikası, Enerji, Yargı ve Temel Haklar, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, Dış İlişkiler ve Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları.

Taraflar arasındaki son beş yıllık süre göz önüne alındığında ise Türkiye'nin reform sürecinden ciddi şekilde uzaklaşması olduğunu söylemek gerekmektedir. Avrupa Parlamentosunun son yıllarda yayınladığı raporlar da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Söz konusu dönemde başta ifade ve basın özgürlüğünün kısıtlanmasından yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile kuvvetler ayrılığı ve hukukun üstünlüğünün tehlikede olduğuna kadar ciddi eleştiriler gelmeye başlamıştır. 2007'deki raporun aksine son üç yıldaki raporlarda toplanma ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki endişeler, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne ilişkin kısıtlamalar, medyanın bağımsızlığının ortadan kaldırılması, savunma hakkının güvence altında olmaması ve yolsuzluk iddiaları gibi konular Türkiye'nin ciddi şekilde eleştirilmesine

¹ Bir müzakere başlığının geçici olarak kapatılmasının nedeni, müzakere döneminin sonuna kadar söz konusu müzakere başlığı ile ilgili olarak AB müktesebatında değişiklik olması durumunda bu değişikliğin aday ülke tarafından da benimsenmesi ve uygulanması gereğindedir.

yol açmıştır. Eleştiriler ayrıca söz konusu dönemde Türkiye'nin bu konularda 2005'in de gerisine düştüğünü de göstermektedir. Avrupa Parlamentosunca AB Komisyonu'nun 2014 Türkiye ilerleme raporuna dayanarak hazırlanan ve 10 Haziran 2015 tarihinde AP Genel Kurulu'nda kabul edilen Türkiye kararı raporunda da benzer eleştirilerin sıralandığını görmekteyiz (Erhan ve diğerleri, 2006). Öncelikle rapor temel hak ve özgürlükler açısından son derece ciddi eleştirilerde bulunmuştur. Bu konuda rapor Türkiye'de yaşanan gelişmelerin ve uygulamaların AB'nin benimsediği ilke ve değerlerle uyuşmadığını oldukça net şekilde hissettirmiştir. Bu kapsamda ana eleştiri noktalarından birini basın özgürlüğü oluşturmuştur. Yargı alanındaki gelişmeler, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) Yasası, MİT Yasası, iç güvenlik paketi gelişmeleri de AP'nin eleştiri oklarının hedefinde yer almıştır. "Makul şüpheli" kavramı üzerinde özellikle duran AP, bu yaklaşımın muhaliflere karşı keyfi saldırılara kapıları açtığının altını çizmiştir. Yolsuzluk suçlamalarına yönelik olarak hükümetin takındığı tavır da AP tarafından eleştirilmiştir. AP söz konusu raporda laiklik konusuna da vurgu yapmış ve yaşam tarzlarına saygı gösterilmesine ve din ile devletin birbirinden ayrı tutulmasına dikkat çekilmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2014). Kasım 2015'de yayınlanan Türkiye'nin 18. İlerleme raporunda da benzer eleştiriler yer almaktadır. Rapor siyasi kriterlerle ilgili olarak, %10'luk seçim barajının varlığına, Türkiye'de hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü alanında AB standartlarına aykırı olan önemli bazı mevzuatların kabul edildiğine işaret etmektedir. Raporun en sert eleştirisi ise yargının bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin zarar gördüğü ve hâkimler ve savcılarının yoğun siyasi baskı altında oldukları yönündedir. İfade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü alanlarında önemli ölçüde gerilemenin olduğu raporda dile getirilmektedir (AB Bakanlığı, 2015). Avrupa Komisyonu'nun Kasım ayında yayınladığı 2016 yılı raporu ise bu tarihe kadar yayımlanan en sert ve olumsuz İlerleme Raporu olmuştur. Raporunda yine basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı en yoğun eleştiri konusu olmuş ve yargının bağımsızlığı konusunda gerileme yaşandığı bir kez daha vurgulanmıştır. İfade özgürlüğü ve temel hak ve hürriyetler alanında da ciddi gerilemeler yaşandığı kaydedilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2015). 24 Kasım'da ise AB'nin bir diğer organı olan AP, Avrupa Komisyonu'nun da raporunu göz önünde bulundurarak 15 Temmuz hadisesinin ardından Olağanüstü Hal (OHAL) kapsamında alınan önlemleri Türkiye'deki antidemokratik uygulamalar olarak kabul ederek AB'nin Türkiye ile yürüttüğü üyelik müzakerelerini "geçici olarak dondurması" öngören metni kabul etmiştir. Bağlayıcı niteliği olmayan kararın önemi ise AB liderlerine bu konuda kalıcı bir kararın alınmasını tavsiye

etmesidir. Metne 751 sandalyeli parlamentoda 479 parlamenter onay vermiş, 37 parlamenter "ret" oyu kullanmış ve 107 parlamenter de çekimser kalmıştır (AP, 2016).

Yukarıda ifade edildiği gibi 3 Ekim 2005’de başlayan Türkiye’nin AB’ye üyelik müzakere süreci Türkiye’de AB hakkında ekonomik, siyasi ve kültürel temelli tartışmaların da alevlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede bu çalışmada Anadolu Üniversitesi’nin Açıköğretim Sistemi kapsamında yeralan İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin AB algısı ve Türkiye–AB ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri analiz edilmiştir.

Türkiye – AB İlişkileri ve Kamuoyları

3 Ekim 2005’de başlayan Türkiye’nin AB’ye üyelik müzakere süreci, bir yandan Türkiye’de AB hakkında, diğer yandan da AB’de Türkiye hakkında ekonomik, siyasi ve kültürel temelli tartışmaların daha da alevlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, Türkiye ve AB kamuoylarında tarafların birbirlerini nasıl algılandığını ortaya koymaya çalışılan birçok araştırma yapılmıştır. Bu itibarla makalenin bu bölümünde hem AB üyesi ülkelerin kamuoylarındaki Türk algısına ve bu kamuoylarının Türkiye–AB ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerine değinilecek hem de Türkiye kamuoyundaki AB algısına ve bu kamuoyunun Türkiye–AB ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerine değinilecektir. Bu noktada kamuoyu araştırmaları, birincil elden ve ikincil elden kaynaklar olmak üzere iki farklı düzeyde incelenecektir. Birincil elden kaynaklar kısmında, Türkiye kamuoyunu yansıtması bakımından Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler programına kayıtlı aktif 745 öğrenciyle gerçekleştirilen kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması ve yine araştırma kapsamında İstanbul, İzmir, Ankara, Malatya, Antalya, Samsun ve Gaziantep illerinde toplam 60 öğrenci ile gerçekleştirilen odak grup çalışmaları analiz edilecektir. Bu kapsamda buradan elde edilen veriler ayrıca makalenin sonuç ve analizler bölümünde yazar tarafından daha önce gerçekleştirilmesine katkıda bulunduğu Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi ve AB’nin Türkiye’nin Bürokratik Dönüşümüne Etkileri başlıklı çalışmalarla karşılaştırmaya tabi tutulacaktır. İkinci el kaynaklar kısmında ise AB’nin kamuoyu araştırma birimi olan Eurobarometer’in çeşitli çalışmalarına, Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi – EDAM’ın ve Konrad Adenauer Stiftung Derneği’nin çalışmalarına değinilecektir.

Türkiye kamuoyunun, Türkiye – AB ilişkileri ve AB hakkında algı, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini; nedenleriyle beraber araştıran alan çalışmaları özellikle Türkiye’nin AB’ye aday ülke olarak kabul edildiği Aralık 1999’dan bu yana oldukça önem kazanmıştır. Bu çerçevede de, Türkiye’deki birçok üniversite, düşünce kuruluşu ve sivil toplum örgütü konuyla

ilgili oldukça değerli analizleri literatüre kazandırmışlardır. Bunun yanı sıra AB'nin resmi kamuoyu şirketi olan Eurobarometer tarafından yapılan çalışmalar da mevcuttur. Eurobarometer'in özellikle de Türkiye'nin AB ile müzakerelere başladığı tarih olan 3 Ekim 2005'den günümüzde kadar geçen on yıllık süre zarfındaki veri ve analizleri oldukça dikkate değerdir. Eurobarometer'in Güz 2006 raporunda Türkiye kamuoyunun yüzde 54'ü (Bahar 2006 da yüzde 44'ü) AB'ne üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünmektedir. Bu oran 2005 yılının aynı döneminde yüzde 55'dir. Bu konuda üyeliğin kötü olacağını düşünenler ise yüzde 22 civarındadır. Ne iyi ne kötü olur diyerek kararsız bir tavır sergileyenlerin oranı ise yüzde 18 gibi yüksek bir seviyedir. 2004'ün Ekim öncesindeki anketiyle sonuçlar karşılaştırılınca bu sonuçlar AB üyeliği fikrinin çekiciliğini gitgide yitirmekte olduğu izlenimi vermektedir. Öyle ki, AB üyeliğinin kötü bir şey olacağı fikrini destekleyenler 2004 başında ancak yüzde 9 iken bu oran Bahar 2005'te iki katından biraz fazla olarak yüzde 20'ye çıkmış; kararsız kitle ancak yüzde 13 iken yüzde 4 puan artışla yüzde 17'ye gerilemiştir (Standard Eurobarometer 66, 2006). Güz 2005'de AB üyeliğinin AB üyeliğinin kötü bir şey olacağını düşünenler yüzde 15 düzeyine gerilerken, ne iyi ne kötü bir şey olur diyerek kararsızlık gösteren kitle yüzde 21 ile en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bahar 2006'da ise AB üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünenler ilk kez yüzde 50'nin altına inmiş ve her dört kişiden biri de üyeliğin kötü bir şey olacağını savunmuştur. Bahardan güne gelindiğinde AB üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünenler yeniden yüzde 54 düzeyine ulaşmıştır. Yani kısaca, Türk kamuoyu 2004 yılından bu yana AB üyeliği konusunda gitgide kafalarda soru işaretlerinin arttığı bir dönemden geçiyor izlenimi vermiştir. Eurobarometer'in Güz 2010 verilerine göre Türkiye kamuoyunun %42'si (Güz 2009'da %45'i) AB üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünmektedir. AB üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünen %44'lük oranın da altında bir düzey %42 ile daha önce bir tek Güz 2008'de gözlenmiştir. Bahar 2009'a gelindiğinde, Güz 2007 ve Bahar 2008'de gözlemlenen ve AB üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünen %49'luk bir kitleye yakın bir düzey yeniden yakalanmış, ancak Güz 2009'a gelindiğinde bu oran yeniden %45 düzeyine inmiş ve Güz 2010 için yeniden gözlenen en düşük oran olan %42 düzeyine geri dönmüştür (Eurobarometre 74, 2010). Türkiye'nin AB üyeliğinin iyi bir şey olduğunu söyleyenlerin oranındaki düşüşle birlikte bir başka soruda "her şeyi göz önünde bulundurduğunuzda Türkiye AB'ne üye olmakla fayda sağlar mı sağlamaz mı?" sorusuna da verilen olumlu cevap oranının da düştüğü gözlenmektedir. Bahar 2009'da AB üyeliğinin Türkiye'ye fayda sağlayacağını düşünenler %57 düzeyinde iken Güz 2009'da bu oran %50, Güz 2010'da ise ancak %42 düzeyindedir (Standard Eurobarometer 74, 2010). AB'ne dair verilen değişik ifadelerle ne oranda doğru ya da yanlış

yanıt verildiğine bakıldığında Türkiye (%38) AB genelinin (%63) çok altında bir doğru cevap yüzdesi yakalamaktadır. Eurobarometre araştırması kapsamında başka hiçbir ülkede bundan daha düşük bir doğru bilgi düzeyi yoktur (Standard Eurobarometer 74, 2010). Eurobarometre'nin Güz 2014 verilerine göre ise Türk halkının sadece 28'i Türkiye'nin AB üyeliğinin "iyi" olduğunu düşünürken, AB üyeliğinin "kötü" olduğuna inanların oranı yüzde 39'dur. Benzer şekilde Türk halkının sadece yüzde 36'si AB üyeliğinin ülkeye yarar sağlayacağına inanırken, yüzde 54'ü üyeliğin Türkiye'ye fayda sağlamayacağı görüşündedir (Standard Eurobarometer 82, 2014).

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi –EDAM'ın Türkiye çapında yapmış olduğu kamuoyu araştırma ise, Türk kamuoyunun AB'yle ilişkiler konusunda bölünmüş olduğunu göstermiştir. Kamuoyunun üçte birlik kısmı Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefinde ısrarlı olması gerektiğini düşünürken (%33,3); geri kalan üçte ikisiyse tam üyelikten vazgeçilmesi görüşüne katılmaktadır (EDAM, 2013).

Burada üzerinde durmamız gereken son analiz ise Konrad Adenauer Stiftung Derneği tarafından desteklenen ve Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. M. Nail Alkan'ın öncülüğünde gerçekleştirilen "Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı" başlıklı anket çalışmasıdır. 8 ildeki 14 üniversitedeki bin lisans ve yüksek lisans öğrencisini hedef alan çalışmada, öğrencilerin yüzde 42,4'ünün Türkiye'nin AB üyeliğine olumsuz yaklaştığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların neredeyse tamamının AB üyeliği hakkında bilgi sahibi olduğunu belirttiği ankette, gençlerin yüzde 23'ü AB hakkında oldukça bilgili olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 62'si ise kısmen bilgili olduklarını dile getirmiştir. Çalışmanın ortaya koyduğu diğer bir çarpıcı tablo ise üniversitelilerin yüzde 34'ünün Türkiye'nin hiçbir zaman AB üyesi olamayacağı görüşüne sahip olmalarıdır. Buna karşın katılımcıların sadece yüzde 15'i gelecek 5-10 yıl içinde Türkiye'nin AB'ye gireceğine inanmaktadır. Buna rağmen, Türkiye'nin AB üyeliği dışında bir seçeneğinin olmadığını düşünenlerin oranı ise yüzde 70'dir. (Konrad-Adenauer-Stiftung, 2013).

AB kamuoyunun, Türkiye – AB ilişkileri ve Türkiye hakkındaki algılarının incelenmesinde de birincil elden ve ikincil elden kaynaklar olmak üzere iki farklı düzey bulunmaktadır. Birincil elden kaynaklar kısmında yazar tarafından Şubat 2016 tarihinde Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında 1505E332 proje numarası ile desteklenen "Avrupa Birliği Parlamentosu Milletvekillerinin Türkiye Algısı" çalışması incelenecektir. Buna göre; AP Milletvekillerinin Türkiye – AB ilişkileri ve Türkiye hakkında algı, tutum, davranış ve görüşlerine yönelik üç temel bulguya ulaşılmıştır. Söz konusu

bulgulardan ilki Türkiye – AB ilişkilerindeki güncel sorunlara ilişkindir. İkinci bulgu taraflar arasında devam eden müzakere sürecinin mevcut durumuyla ilgilidir. Üçüncü bulgu Türkiye'nin Müslüman kimliğine dairdir.

İlk bulgu bakımından AP milletvekilleri Türkiye ile AB arasındaki en güncel sorunu Türkiye'nin reform sürecinden ve temel hak ve hürriyetlerin uygulamasından son yıllarda ciddi biçimde uzaklaşmış olması olarak tarif etmişlerdir. Bu bağlamda demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, kuvvetler ayrılığı ilkesi, toplanma ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki endişeler, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne ilişkin kısıtlamalar, medyanın bağımsızlığının ortadan kaldırılması, savunma hakkının güvence altında olmaması, yolsuzluk tartışmaları ve yargı alanındaki gerilemelerin AP milletvekillerinin Türkiye algısını belirgin şekilde olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Türkiye'nin ekonomik bir güç ve NATO'nun da bir parçası olduğunun altını çizen milletvekilleri AP'nin Türkiye'nin demokratikleşme sürecini bu kapsamda da önemsemekte ve desteklemekte olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra gözlemlenen önemli bir durum da demokrasi konusundaki eksiklikler, insan hakları ihlalleri, hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin ciddi şekilde zedeleniyor olmasının AP içerisindeki Türkiye karşıtlarını cesaretlendirdiğidir. 1999 – 2010 yılları arasında Türkiye'nin göstermiş olduğu reform performansları karşısında Türkiye karşıtları kimlik ve kültür konularını Türkiye'nin önünde ciddi bir engel olarak gösteriyorlardı. Ancak 2010 yılından itibaren Türkiye'nin yukarıda dile getirilen alanlardaki geriye gidişi söz konusu Türkiye karşıtlarının kimlik ve kültür konularını ön plana çıkarmasına gerek kalmadan Türkiye'nin olumsuz bir algıya kavuşmasına yol açmaktadır. Bir AP milletvekilinin tabiriyle “Türkiye kendi ayağına kurşun sıkarak” Türkiye karşıtlarının eline büyük kozlar vermektedir.

Bu aşamada ulaşılan ikinci bulgu ise AP'nin müzakere sürecine bakışı ile ilgilidir. AP milletvekilleri, Türkiye'nin ve AB'nin ortak komşuluk alanı içindeki gelişmeler, Türkiye'nin AB'nin dış politikası ve enerji güvenliğindeki önemli rolünü ve katkısını göz önünde bulundurmak gerektiğini dile getirerek Türkiye'nin AB için kilit bir ülke olduğu ifade etmişler ve müzakerelerin iki taraf içinde önemine vurgu yapmışlardır. Ancak, görüşülen AP milletvekillerinin tamamı Türkiye ile yukarıda aktarılan sorunlardan dolayı yeni müzakere başlıklarının açılmamasından veya yakın gelecekte müzakere sürecinin askıya alınmasından yana oldukları gözlenmiştir.

Ulaşılan üçüncü bulgu ise AP milletvekilleri Türkiye'nin AB üyeliğini değerlendirirken Müslüman Türkiye'nin Hıristiyan bir birliğe katılımı olarak değerlendirmemişlerdir. Katılımcılar AB'nin çok kültürlü bir yapıya sahip olduğuna vurgu yaparak, AB içerisinde zaten

önemli sayıda Müslümanın yaşadığına işaret etmişlerdir. Bu konuda görüş belirten milletvekilleri Türkiye'nin Avrupa kıtasına ait olduğunu ve AB içerisinde yer alması gerektiğini savunmuşlardır. Din olgusunun üyelik müzakerelerinin tamamlanmasının ardından Türkiye'nin Ancak, milletvekillerinin önemli bir kısmı bu noktada önemli olanın Türkiye'nin demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve kuvvetler ayrılığı ilkesine bağlı kalması gerektiğini dile getirmişlerdir. Görüşülen milletvekilleri bu konuda AB'nin ve kurumlarının dini özgürlükler ve hoşgörü konusunda taviz veremeyeceğini kaydetmişlerdir. Bu itibarla, Türkiye'nin sahip olduğu dini farklılık AP milletvekilleri açısından Türkiye'nin üyeliğinin önünde bir engel olarak değerlendirilmemiştir. Bu sonuçlar da göstermektedir ki, daha önce yukarıda da değinilen 24 Kasım 2016 tarihli AP kararı aslında çok beklenmedik bir karar değildir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Betimleyici bir araştırma modelini benimseyen projede, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler programına kayıtlı aktif 745 öğrenciye kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Açıköğretim sistemine ilişkin 09.02.2015 tarihli bilgilerine göre Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler programına kayıtlı aktif olarak devam eden 58.735 öğrenciyi kapsamaktadır. Proje kapsamında, Türkiye'nin bir bütün olarak temsil edilmesine özen gösterilerek, yüz yüze anket uygulamalarının gerçekleştirileceği İstanbul, İzmir, Ankara, Malatya, Antalya, Samsun ve Gaziantep illerinde Türkiye - AB ilişkileri ve AB konularında söz konusu öğrenci gruplarıyla odak grup çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Alan taraması yöntemi kullanılan projede verilerin analizinde karma yöntemle başvurulmuştur. Hem nicel araştırma ile var olan çalışmalara bir ek olması hem de nitel araştırma ile birincil veri elde edilmesi için araştırma yöntemi karma yöntem olarak

belirlenmiştir. Bu bakımdan bu araştırmada veriler hem nitel araştırma ile hem de nicel araştırma yoluyla elde edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Projenin çalışma takviminde belirlenen çalışma dönemleri boyunca yapılan çalışmalar şu şekildedir; veri derleme aracının oluşturulması için alanyazın taraması yapılmıştır. Bu bağlamda Eurobarometer'in verileri (Standard Eurobarometer, 2014), Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin çalışmaları (ATAUM, 2010; ATAUM, 2012), Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi'nin çalışması (EDAM, 2013), Alkan'ın Konrad-Adenauer-Stiftung Derneği işbirliği ile hazırlamış olduğu Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin AB algısı çalışması (Alkan, 2013) incelenmiştir. Bu çalışmalardaki ifadeler bu proje için uyarlanmıştır. Bu çalışmalarda kullanılan ölçekler referans alınarak oluşturulan veri derleme formu, çalışma takvimindeki üçüncü aylık dönemde nihai hale getirilmiştir. Benzer bir şekilde odak grup görüşmelerinde sorulması planlanan açık uçlu sorular da hazırlanmıştır. İzleyen dönemde Google Drive üzerinden hazırlanan bir çevrimiçi anket formu AÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne aktif olarak devam eden öğrencilere yanıtlanmak üzere gönderilmiştir (Bağlantı adresi: https://docs.google.com/forms/d/1zzrp9681E4a48ekHtq-n_KNUiQIwjU9w-PT-VqwWWa8/viewform). Bu bağlamda çalışma takviminde belirlenen 4., 5. ve 6. aylık dönemlerde projenin saha uygulamasının öncesinde bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu pilot çalışmanın yanı sıra odak grup görüşmeleri de gerçekleştirilmiştir.

Projenin çalışma takviminde belirlenen ikinci altı aylık dönemin ilk ayında önceki dönemlerde uygulanan pilot çalışma istatistiksel veri analizine tabi tutulmuştur. IBM SPSS 22 istatistik paket programı aracılığıyla yapılan güvenilirlik analizleri neticesinde “Kişisel olarak AB sizin için ne anlama geliyor?” sorusuna cevap veren 161 öğrenciden elde edilen sonuçlara göre Cronbach's Alpha katsayısı 815 olarak görülmektedir. Bilindiği üzere Cronbach's Alpha katsayısının 70'in üzerinde olması ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda bu ölçeğe verilen cevaplar istatistiki analize tabi tutulduğunda Cronbach's Alpha katsayısının değişimlerinin ne olacağı incelenerek güvenilirlik katsayısındaki değişimler izlenmiştir. Buna göre;

1. “AB, benim için herhangi bir AB üyesi ülkeye seyahat özgürlüğü demektir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach's Alpha katsayısının .587'ye düşeceği,

2. “AB, benim için herhangi bir AB üyesi ülkede çalışma özgürlüğü demektir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach Alpha katsayısının .570’ye düşeceği,
3. “AB, benim için herhangi bir AB üyesi ülkede öğrenim özgürlüğü demektir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .587’ye düşeceği,
4. “AB, benim için ekonomik refah anlamına gelmektedir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .600’e düşeceği,
5. “AB, benim için barışı ifade etmektedir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .598’e düşeceği,
6. “AB, benim için demokrasi demektir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .575’e düşeceği,
7. “Türkiye AB’ye üye olursa kültürel kimliğimiz kaybolur” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .834’e yükseleceği,
8. “Türkiye AB’ye üye olursa ülkede işsizlik artar.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .704’e düşeceği,
9. “AB, benim için sosyal korumamın sağlanmasıdır.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .590’a düşeceği,
10. “AB, kültürel çeşitliliktir.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .820’ye yükseleceği,
11. “AB, bir Hıristiyan kulübüdür.” ifadesi ölçekten çıkarılırsa Cronbach’s Alpha katsayısının .718’e düşeceği,
gözlenmiştir.

Bu sonuçlar yorumlandığında 7 ve 10 numaralı soruların güvenilir olmadığı görülmektedir. Ancak proje konusunun derinlemesine ölçülmesi gereğince ve uzman görüşlerinin alınması sonucunda söz konusu soruların anket formunda kullanılmaya devam edilmesi yönünde bir değerlendirmeye varılmıştır. Böylece veri derleme aracı nihai hale getirilmiştir.

Veri derleme aracının son hali, Google Drive internet hizmeti üzerinden AÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’ne aktif olarak devam eden öğrencilere Açıköğretim Bilgi Sistemi/Anketler bölümünden ulaşılmak üzere gönderilmiştir (Bağlantı adresi: https://docs.google.com/forms/d/1zzrp9681E4a48ekHtq-n_KNUiQIwjU9w-PT-VqwWWa8/viewform). Bu bağlamda çalışma takviminde belirlenen ikinci altı aylık dönemde projenin saha uygulaması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu anket çalışmasının yanı sıra projenin 6. ayında başlayan odak grup görüşmeleri de gerçekleştirilmeye devam edilmiştir. Bu

bağlamda Eskişehir’de 6 öğrenci ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, İzmir, Ankara ve Samsun illerinde gerçekleştirilmiş olan odak grup görüşmelerinin deşifreleri yapılmıştır.

Böylece betimleyici bir çalışma türünü benimsenen projede, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler programına kayıtlı aktif 745 öğrenciye kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında ayrıca, yüz yüze anket uygulamalarının gerçekleştirileceği İstanbul, İzmir, Ankara, Malatya, Antalya, Samsun ve Gaziantep illerinde Türkiye - AB ilişkileri ve AB konularında toplam 60 öğrenci ile odak grup çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencileri ile AB arasındaki ilişkinin analiz edildiği bu proje neticesinde söz konusu örneklemin AB ve Türkiye - AB ilişkileri hakkındaki görüşleri araştırılmıştır. Proje, kendisine hedef kitle olarak belirlediği İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin ayrıntılı analizini de gerçekleştirmiştir. Bu analiz düzeyi şu demografik dağılımlara göre yapılmıştır: Yaş aralığına, cinsiyete, eğitim durumuna, mesleğine, gelir durumuna, yaşadığı ile ve okuduğu sınıfa.

Veri Analizi

Projenin 13. aylık döneminde saha çalışmasından elde edilen verilerin SPSS 22 istatistik paket programına girişleri yapılmıştır. 14. aylık dönemden itibaren ise girişleri yapılan bu veriler yine aynı program aracılığıyla istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Bu çalışmanın yanı sıra Gaziantep, Antalya, İstanbul ve Malatya illerinde planlanan odak görüşmeleri de gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinin tamamlanmasının ardından bu görüşmelerde alınan ses kayıtları deşifre edilmiştir. Bu deşifrelerden elde edilen veriler MAXQDA Nitel Veri Analizi programı yardımıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. Söz konusu programın yanı sıra alanında uzman kişilerden de görüş alınarak temalar oluşturulmuştur. Bu analizlerin ardından proje süresince elde edilen verilerin analizi tamamlanmıştır.

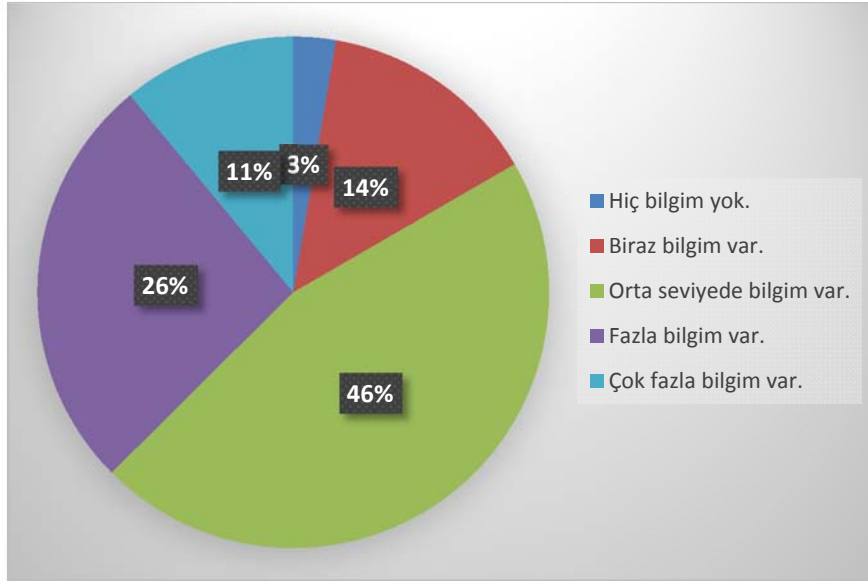
Netice itibarıyla gerek anket (saha) çalışması gerekse de odak grup görüşmelerine ait olan ses kayıtlarının deşifre edilmesi sonucunda elde edilen verilerin analizi, özetlenmesi, temaların oluşturulması ve bulguların yorumlanması ise projenin son döneminde tamamlanmıştır.

Etik Konular

Araştırma Google Drive internet hizmeti üzerinden AÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne aktif olarak devam eden öğrencilere Açıköğretim Bilgi Sistemi/Anketler bölümünden ulaşılmak üzere gönderilmiştir (Bağlantı adresi: https://docs.google.com/forms/d/1zzrp9681E4a48ekHtq-n_KNUiQIwjU9w-PT-VqwWWa8/viewform). Odak grup görüşmeleri için ise söz konusu illerdeki Açıköğretim büroları ile temasa geçilerek tesadüfi örnekleme yöntemlerinden olan tabakalı (katmanlı) örnekleme yöntemi ile Eskişehir, İstanbul, İzmir, Ankara, Malatya, Antalya, Samsun ve Gaziantep illerinde bulunan toplam 60 Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler öğrencilerinden bir örneklem hacmi oluşturulmuştur. Odak grup görüşmelerinde katılımcılar kendilerinin seçtikleri harflerle kendilerini ifade etmişler ve ses kayıtlarında kesinlikle kendi isimlerini telaffuz etmemişlerdir. Çalışmada katılımda gönüllük ilkesi ise odak grup görüşme öncesinde katılımcılara “Araştırma Gönüllü Katılım Formu”nun sunulması ile sağlanmıştır. Bununla birlikte araştırmanın etik konular konusundaki en güçlü tarafı çalışmanın “Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu Kararı”na uygun bulunmuş olmasıdır. Araştırma sonuçları katılımcılara hem Anadolu Üniversite Açıköğretim Sistemi'nin sahip olduğu iletişim ağlarından hem de proje katılımcılarının kendilerinin oluşturdukları diğer sosyal iletişim ağlarından ulaştırılmıştır.

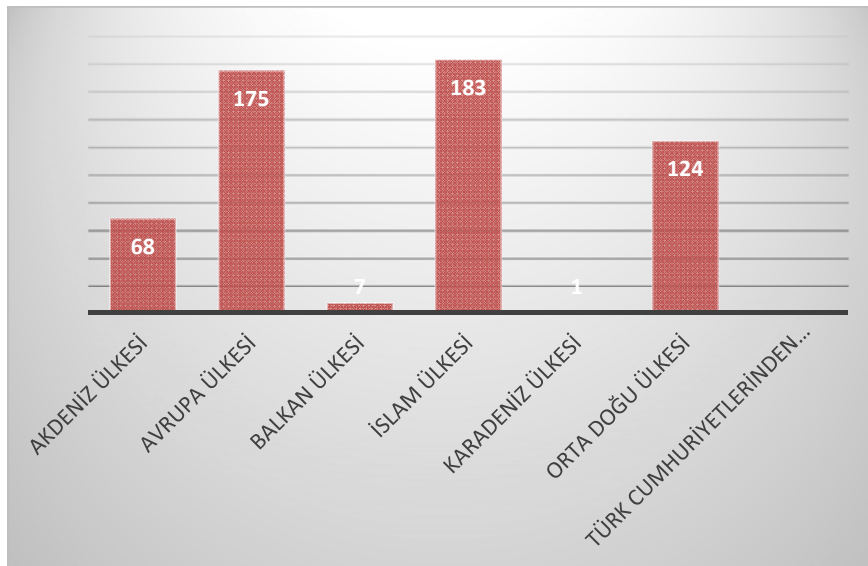
Bulgular ve Yorumlar

Araştırma projesine ilişkin yukarıda aktarılan detaylı gelişmeler kapsamında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Grafik 1. Avrupa Birliği hakkında ne derecede bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?

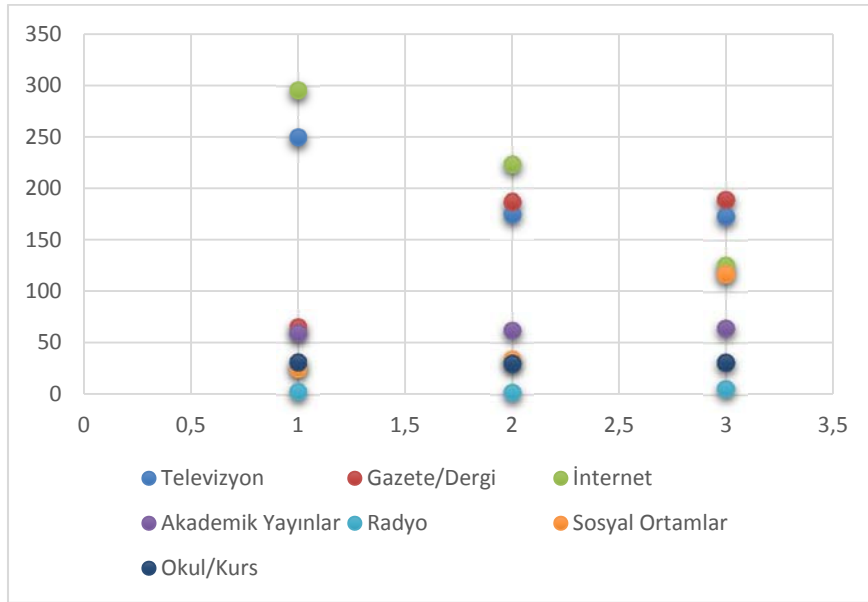
Çalışmaya katılım sağlayan 745 öğrencinin %46'sı (343'ü) Avrupa Birliği hakkında orta seviyede bilgisi olduğunu, %26'sı (194'ü) fazla bilgisi olduğunu, %14'i (104'ü) ise biraz bilgisi olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin %11'i (82'si) çok fazla bilgisi olduğunu belirtirken %3'ü (22'si) ise hiç bilgisi olmadığı yönde cevap vermiştir.

Grafik 2. Türkiye Öncelikli Olarak Hangisidir?

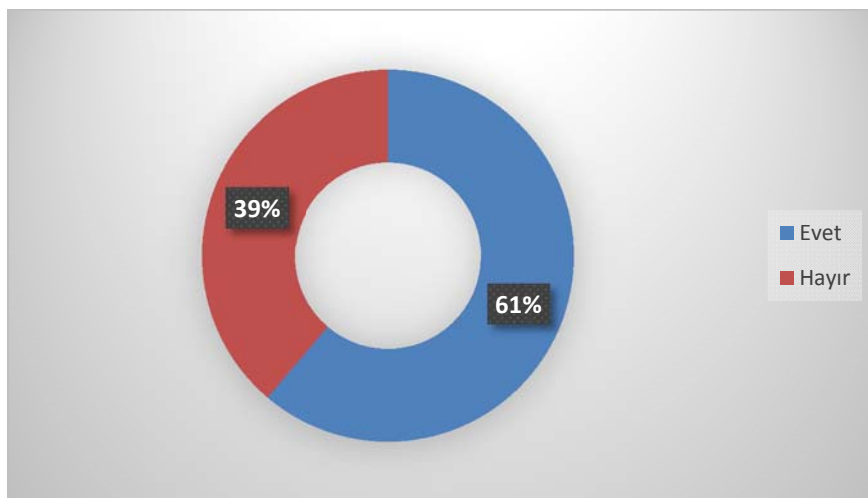
Araştırmaya katılan 745 öğrencinin 183'ü Türkiye'nin öncelikli olarak bir İslam ülkesi olduğunu, 187'si Türk cumhuriyetlerinden biri olduğunu, 175'i Avrupa ülkesi olduğunu, 124'ü

Orta Doğa ülkesi, 68'i Akdeniz ülkesi olduğunu belirtirken 7'si Balkan ülkesi ve 1'i ise Karadeniz ülkesi olduğu yönünde görüş belirtmiştir.

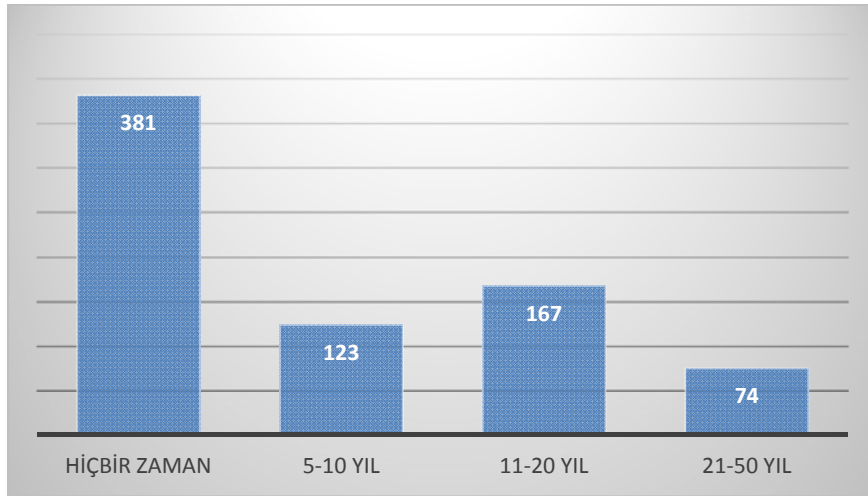
Grafik 3. AB ve AB-Türkiye İlişkileri Hakkındaki Gelişmeleri Nereden Takip Ediyorsunuz?

Çalışmaya katılım sağlayan öğrencilerden AB ve AB-Türkiye ilişkileri hakkındaki gelişmeleri hangi yayın organlarından takip ettiklerini önem sırasına göre derecelendirmeleri istenmiştir. Buna göre en çok tercih edilen yayın organları sırasıyla internet, televizyon ve gazete/dergidir. Akademik yayınlar, radyo, sosyal ortamlar ve okul/kurs seçeneklerini öğrenciler daha az tercih etmektedirler.

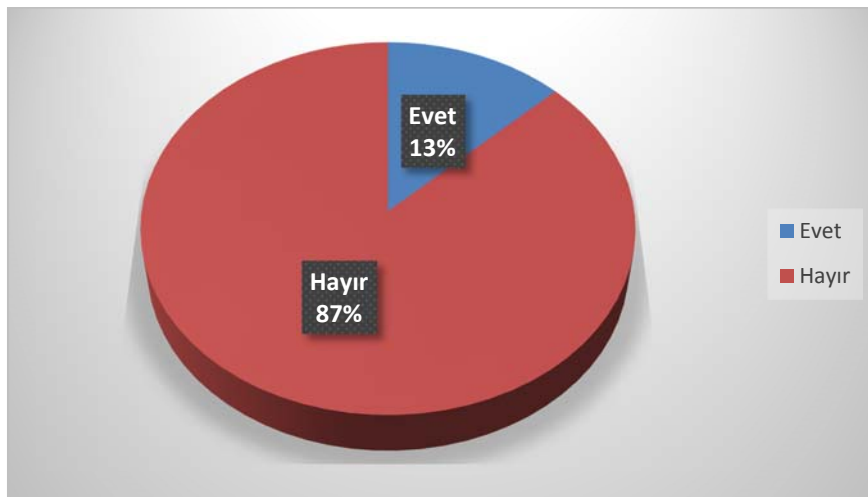
Grafik 4. Türkiye'nin AB'ye Üye Olmasını Destekliyor Musunuz?

Araştırmaya katılan 745 öğrencinin %61'ine tekabül eden 456 kişi Türkiye'nin AB'ye üye olmasını desteklerken %39'una karşılık gelen 289 kişi bu durumu desteklememektedir.

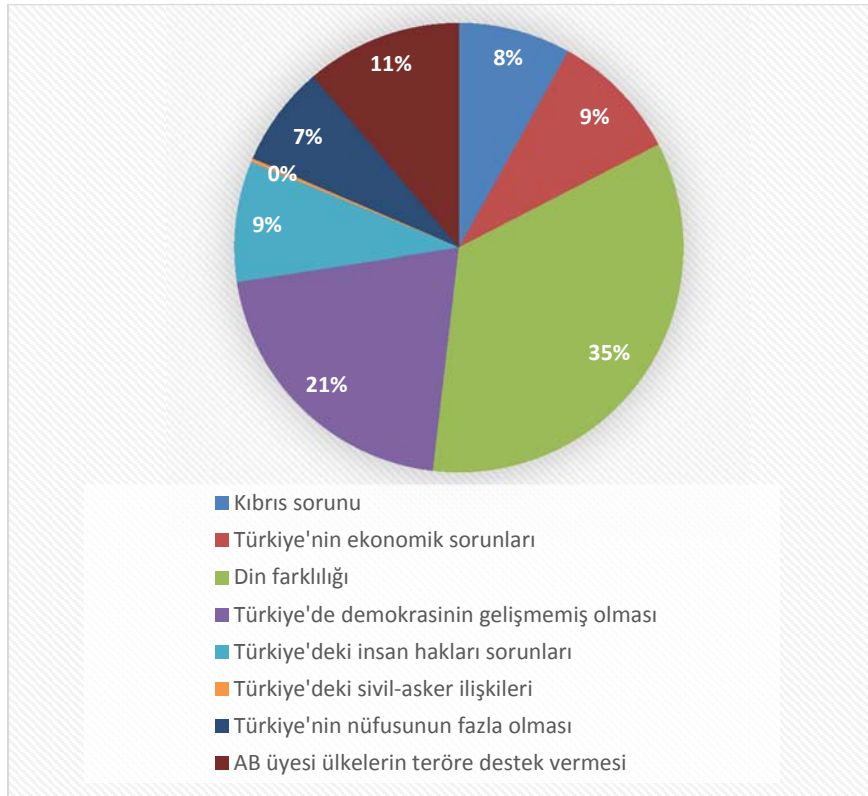
Grafik 5. Sizce Türkiye AB'ye ne zaman tam üye olabilir?

Araştırmaya katılan öğrencilerin 381'i (%51'i) Türkiye'nin AB'ye hiçbir zaman üye olamayacağını düşünürken, 167'si (%22'si) 11-20 yıl arasında, 123'ü (%17'si) 5-10 yıl arasında, 74'ü (%10'u) ise 21-50 yıl arasında üye olacağını düşünmektedir.

Grafik 6. Sizce AB Türkiye'ye Yönelik Politikalarında Samimi Davranıyor Mu?

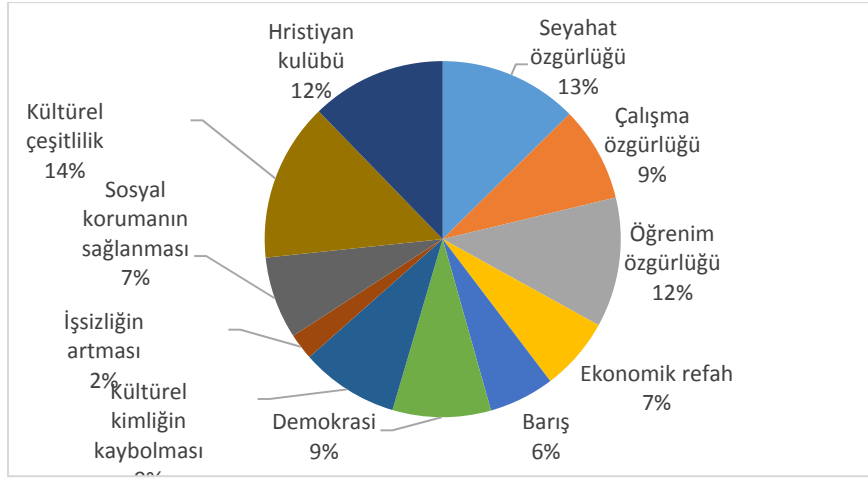
Katılımcıların 649'u AB'nin Türkiye'ye yönelik politikalarında samimi davranmadığını ifade ederken, 96'sı samimi davrandığını ifade etmektedir. Bu sayılara karşılık gelen oranlar ise %87'ye %13'tür.

Grafik 7. Sizce Türkiye AB ilişkilerinde en büyük sorun nedir?

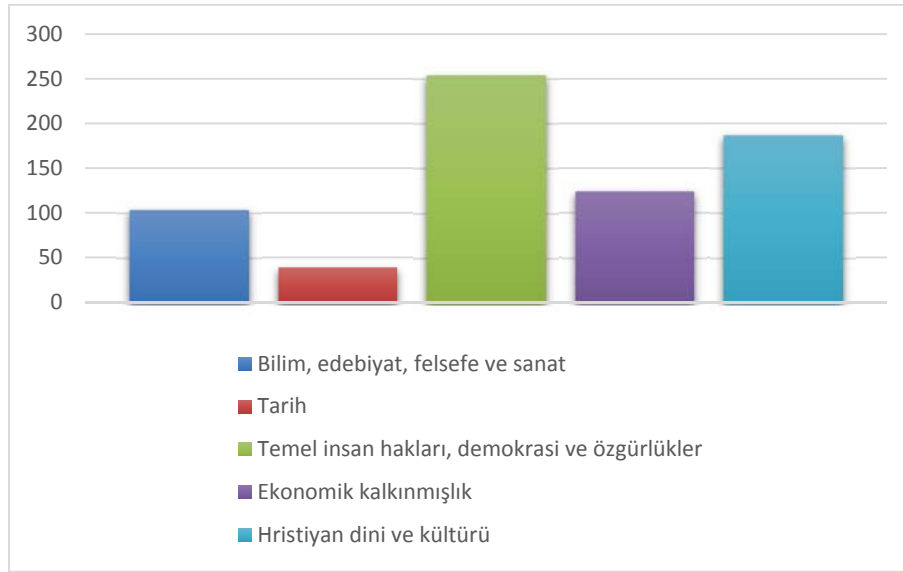
Türkiye-AB ilişkilerindeki en büyük sorunun irdelendiği soruya verilen yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar %35 oran ile din farklılığının en büyük sorun olduğuna ilişkin görüş belirtirken %21 oran ile Türkiye’de demokrasinin gelişmemiş olması ikinci en büyük sorun olarak belirtilmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin bilgi düzeyinin ölçülmesi amacıyla yöneltilen AB’ye üye olan ülke sayısının kaç olduğuna dair soruya verilen yanıtların 531 tanesi doğru olmakla birlikte 214 öğrenci bu soruya yanlış cevap vermiştir. Benzer şekilde öğrencilerin bilgi düzeyinin ölçülmek istendiği bir başka soruda AB’ye en son üye olan ülke sorulmuştur. Buna göre 745 katılımcının 577’i Hırvatistan seçeneğini belirterek soruya doğru cevap vermiştir, 116 kişi ise yanlış cevap vermekle birlikte 52 kişi de bu sorunun seçeneğini bilmediğini belirtmiştir. Ayrıca yine bir bilgi sorusu olarak katılımcılara yöneltilen Türkiye’nin AB’ye hangi yıl aday ülke olduğuna 322 kişi doğru cevap vermekle birlikte geri kalanı yanlış cevap vermiştir. Bununla birlikte 745 katılımcının 529’u daha önce AB üyesi ülkelere hiç ziyaret etmemiştir.

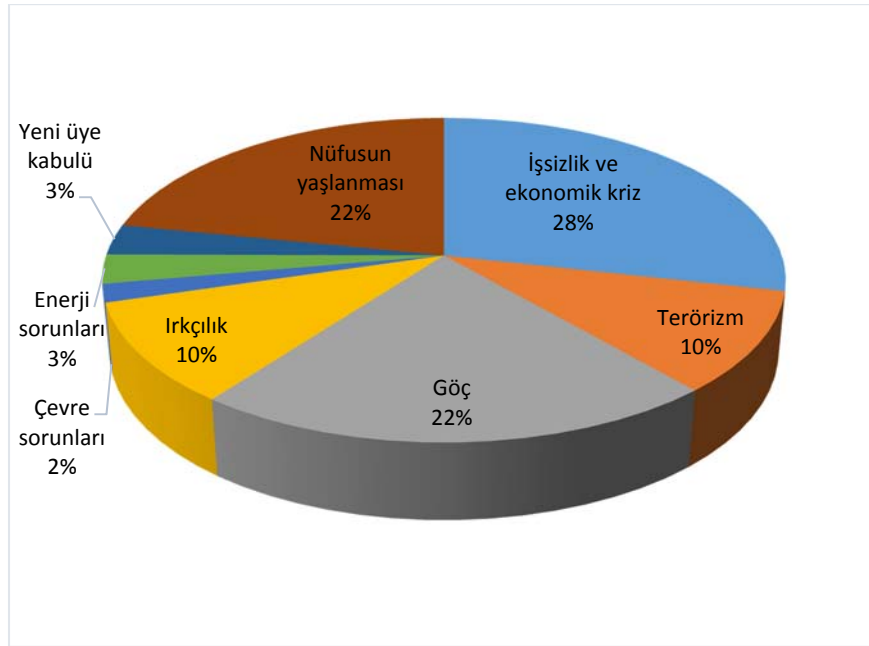
Grafik 8. Kişisel olarak AB sizin için ne anlama gelmektedir?

Katılımcıların %14'ü AB'nin kültürel çeşitlilik anlamına geldiğini düşünürken %13'ü seyahat özgürlüğü olduğunu düşünmektedir.

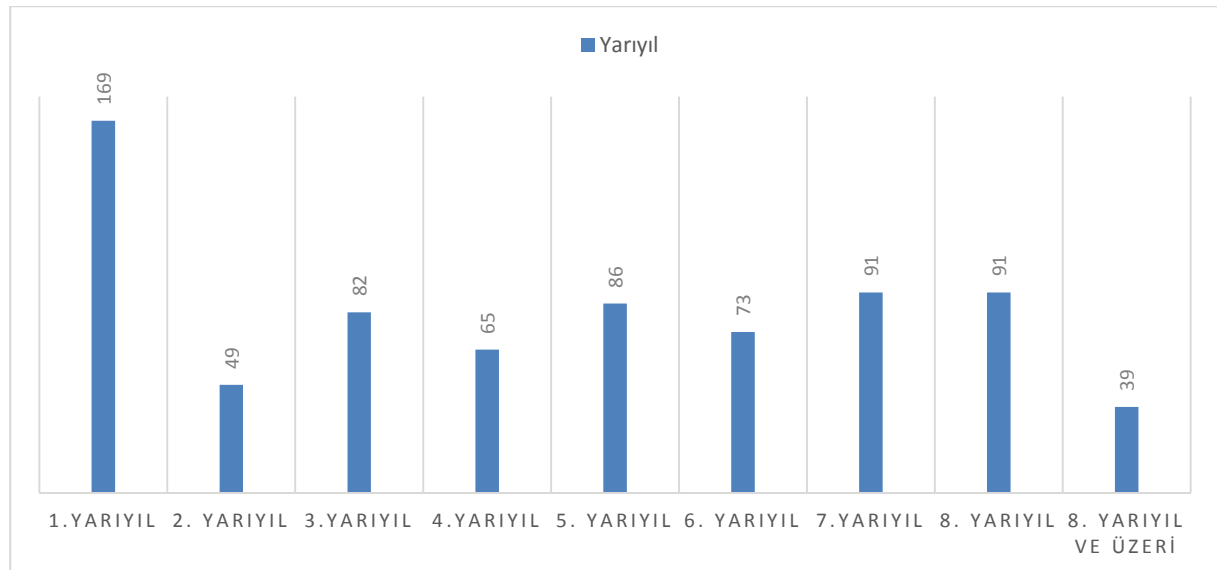
Grafik 9. Avrupa kimliği ve kültürünün temel değerleri

Katılımcılara göre Avrupa kimliği ve kültürünün temel değerleri temel insan hakları, demokrasi ve özgürlüklerdir. Bununla birlikte Hristiyan dini ve kültürü, bilim, edebiyat, felsefe ve sanat, ekonomik kalkınmışlık ve tarih sıralaması ile katılımcılara göre AB'nin temel değerlerini oluşturmaktadır.

Grafik 10. AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorun nedir?

Araştırmaya katılan öğrencilerin %28'i AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorunun işsizlik ve ekonomik kriz olduğunu ifade etmektedir. %22'şer oranla nüfusun yaşlanması ve göç en önemli 2. sorun olarak görülmekle birlikte katılımcıların %10'u terörizmin AB'nin karşı karşıya olduğu bir sorun olarak görmektedir.

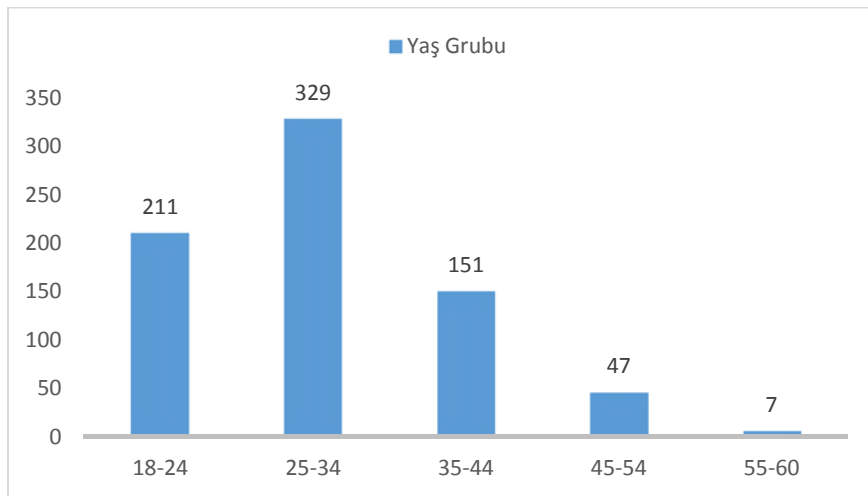
Grafik 11. Yarıyıl

Katılımcıların 169'u 1. yarıyıl, 49'u 2. Yarıyıl, 82'si 3. Yarıyıl, 65'i 4. Yarıyıl, 86'sı 5.yarıyıl, 73'ü 6.yarıyıl, 91'i 7. Yarıyıl, 91'i 8.yarıyıl, 39'u ise 8.yarıyıl ve üzeridir.

Grafik 12. Cinsiyet

Katılımcıların %24'üne tekabül eden 181 kişi kadın, %76'sına tekabül eden 564 kişi ise erkektir.

Grafik 13. Yaş Grubu

Katılımcıların 211'i 18-24 yaş grubunda, 329'u 25-34, 151'i 35-44, 47'si 45-54, 7'si ise 55-60 yaş grubundadır.

Katılımcıların 705'i AÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümü dışında bir yükseköğretim kurumunda öğrenim görmüş veya öğrenimine devam etmektedir. Katılımcıların

45'i ise AÜ İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümü dışında bir öğrenciliği bulunmamaktadır.

Analizler

Araştırma çalışması beş temel bulguya ulaşmıştır. Bu bulgulardan ilki anket katılımcılarının Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediği yönündedir. Buna göre, araştırmaya katılan 745 öğrencinin %61'ine tekabül eden 456 kişi Türkiye'nin AB'ye üye olmasını desteklerken %39'una karşılık gelen 289 kişi bu durumu desteklememektedir. Müzakerelerin başlangıcı olan 3 Ekim 2005'den 3 Ekim 2016 tarihine kadarki dönemde Türkiye kamuoyunda AB'ye verilen destek oranlarıyla bu projeden elde edilen verileri karşılaştırdığımızda AB'ye desteğin her zaman yüksek olduğunu dile getirebiliriz. Örneğin, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM) tarafından Ocak 2010 tarihinde açıklanan Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi'nin sonuçlarına göre katılımcıların % 55,3'ü AB üyeliğine 'evet' derken, %25,2'si 'hayır' cevabı vermiştir (Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi, 2010). Aynı merkez tarafından Ocak 2012 tarihinde açıklanan AB'nin Türkiye'nin Bürokratik Dönüşümüne Etkileri başlıklı diğer bir anket çalışmasında da katılımcıların %66,8'i Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemektedir. 2014 yılında Alman Marshall Fonu tarafından gerçekleştirilen Transatlantik Eğilimler adlı çalışmasında ise bu oran % 53 olarak kaydedilmiştir. Katılımcıların % 29'u ise olumsuz görüş bildirmiştir (Transatlantik Eğilimler, 2014). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nın 2014 verilerine göre de kamuoyunun % 47'si AB üyeliğine evet demekte, % 28,7'si ise karşı çıkmaktadır (TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2014). AB'nin kamuoyu araştırma birimi Eurobarometer'in Bahar 2015 verilerine göre ise Türk vatandaşlarının % 61'i AB hakkında olumlu görüşlere sahiptir (Eurobarometer, 2015). Bu itibarla Projede elde edilen veriler de Türkiye'de kamuoyunun AB'ye desteğini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen ikinci önemli bulgu ise katılımcıların Türkiye'nin AB'ye hiçbir zaman üye olamayacaklarını ortaya koymasıdır. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin 381'i (%51'i) Türkiye'nin AB'ye hiçbir zaman üye olamayacağını düşünürken, 167'si (%22'si) 11-20 yıl arasında, 123'ü (%17'si) 5-10 yıl arasında, 74'ü (%10'u) ise 21-50 yıl arasında üye olacağını düşünmektedir. Bu sonuçları da diğer kamuoyu araştırmalarıyla karşılaştırdığımızda, yukarıda olduğu gibi, bu sonucun da son 5 yıllık dönemde değişmediğini gözlemliyoruz. Örneğin *Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi*'ne göre de katılımcıların %32,8'i tam üyeliğin "hiçbir zaman" gerçekleşmeyeceği yönünde görüş belirtmişlerdir.

Ankete katılanların %20,5'i olası bir üyeliği "5-10 yıl sonra" , %17,1'i "11-15 yıl sonra", %15,2'si "20 yıldan fazla", %9,5'i 16-20 yıl sonra", % 4,8'i ise "5 yıldan az" bir sürede öngörmüştür. AB'nin Türkiye'nin Bürokratik Dönüşümüne Etkileri başlıklı çalışmada ise katılımcıların %16'sı "Hiçbir zaman" şeklinde yanıt vermişlerdir. Katılımcıların %41,2'si ise "11-20 yıl" içinde görüşünü savunmuşlardır. "5-10 yıl" içinde diyenlerin oranı ise %29,4'dur. "20 yıldan fazla" görüşünü benimseyenlerin oranı ise %13,4'dür.

Araştırmanın ulaştığı üçüncü bulgu ise, katılımcıların AB'nin Türkiye'ye yönelik politikalarında samimi davranıp davranmadığı konusundaki görüşleridir. Bu itibarla çalışma katılımcıların % 87 oranında AB'nin Türkiye'ye yönelik politikalarında samimi davranmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %13'ü ise AB'nin samimi davrandığını savunmuştur. Yine bu sonucu da diğer çalışmalarla karşılaştırdığımızda son 5 yıllık dönemde söz konusu durumda çok büyük değişikliklerin yaşanmadığı görülmektedir. Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi'ne göre Katılımcıların, % 83,9'u "Sizce AB Türkiye'ye karşı güvenilir ve samimi davranıyor mu?" sorusuna genel olarak "hayır" yanıtı vermiştir. Evet diyenlerin oranı ise %11,6'dır. AB'nin Türkiye'nin Bürokratik Dönüşümüne Etkileri başlıklı çalışmada katılımcıların %88,2'i "Hayır" yanıtını vermişlerdir. Bu soruyu "Evet" şeklinde değerlendirenlerin oranı ise %6,5'dir. Soruya "Fikrim yok" biçiminde yanıt verenlerin oranı ise %5,3'dür.

Araştırmanın ulaştığı dördüncü bulgu, katılımcıların AB üyeliğini değerlendirirken Müslüman Türkiye'nin Hıristiyan bir birliğe katılımı olarak değerlendirdikleridir. Bu çerçevede "Sizce Türkiye-AB İlişkilerinde En Büyük Sorun Nedir?" sorusuna verilen yanıtlar analiz edildiğinde katılımcılar %35 oran ile din farklılığının en büyük sorun olduğuna ilişkin görüş belirtirken %21 oran ile Türkiye'de demokrasinin gelişmemiş olması ikinci en büyük sorun olarak ifade edilmiştir. Bu oranları % 11 ile AB ülkelerinin teröre destek vermesi ve % 9 ile Türkiye'nin ekonomik sorunları takip etmiştir. Türkiye'deki insan hakları sorunları ise % 8 ile beşinci sırada yer bulmuştur. AB'nin Türkiye'nin Bürokratik Dönüşümüne Etkileri başlıklı çalışmada ise katılımcıların benzer soruya verdikleri cevap % 27,5 ile yine din ve kimlik farklılığı olmuştur. Bu oranı % 18,7 ile AB ülkelerinin samimiyetsiz davranması takip etmiştir. Demokrasi ve insan hakları konusunda Türkiye'nin eksiklikleri ise % 8 ile altıncı sırada yer almıştır. Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi'ne göre de benzer soruya verilen cevap % 32,4 ile din ve kimlik farklılığı olmuştur. Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları sorunları ise % 10,7 ile dördüncü sırada yer almıştır.

Çalışmada elde edilen beşinci bulgu ise odak grup görüşmeleri esnasında öğrencilerin projeden ve kendileriyle temasa geçilmesinden duydukları memnuniyetin saptanmasıdır. Bu durum ayrıca öğrencilerin üniversiteye ve bölümlerine olan aidiyet hislerinin artmasına da olumlu katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Sonuçlar

Bugüne kadar AB konusunda Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sisteminde yapılmış bir anket çalışması ve benzer konulu ulusal veya uluslararası nitelikli bir yayın bulunmamaktadır. Çalışma bu bakımdan yukarıda dile getirilen söz konusu boşluğu doldurabilecek özgün değere sahiptir. Çalışma ayrıca, daha önce benzer bir çalışma ve incelemenin olmaması nedeniyle önemli bir akademik boşluğu da dolduracaktır. Projenin özgün değerine oldukça önemli bir katkı sağlayacak temel unsur ise uluslararası ilişkiler bölümünün sahip olduğu nitelikli öğrenci yapısıdır. Bu nitelikli yapı, mezuniyet sonrasında Türkiye – AB ilişkilerinin geleceğini şekillendirebilecek bir potansiyele ve güce de sahiptir. Bu itibarla da projenin en önemli özgün değerlerinden birisi mezuniyet sonrasında Türkiye – AB ilişkilerinin geleceğini şekillendirebilecek bir güce ve potansiyele sahip olan bu nitelikli yapının Türkiye – AB ilişkileri ve AB hakkında algı, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini ortaya çıkarmış olmasıdır.

Sonuç olarak, “Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı” başlıklı bu proje, Türkiye’nin farklı bölge ve şehirlerinde yaşayan İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümüne kayıtlı öğrencilerin Türkiye – AB ilişkileri ve AB konusundaki algı, tutum, davranış ve bilgi düzeylerini; nedenleriyle beraber analiz etmiştir. Bu bize Türkiye’nin AB algısı hakkında genel bir analize ulaşmayı da getirmiştir. Proje ayrıca, bölüm öğrencilerinin gerek üniversitelere, gerek bölümlerine, gerekse de açıköğretim sistemine olan aidiyet hislerinin artmasına katkı sağlamıştır. Projenin gerçekleşmesiyle elde edilen çıktılardan Türkiye- AB ilişkileri ve AB üzerine araştırmalar yapan öğrenci, akademisyen ile dış politika konularında karar vericiler, sivil toplum çalışanları, medya çalışanları, özel sektör ve konuya ilgi duyan kamuoyu faydalanabilecektir. Ayrıca proje sonunda elde edilen bilimsel çıktılar da başta Anadolu Üniversitesi olmak üzere AB Bakanlığı, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı ve diğer ilgili yerel ve ulusal kamu kurum ve kuruluşlarına iletilmiştir. Projeye ilişkin bu paylaşımlar faaliyetin gerek akademik gerek toplumsal sorumluluğunu yerine getirdiğinin bir göstergesi olmuştur.

Öneriler

Araştırmanın ortaya koyduğu temel öneri, sahip olduğu nitelikli insan kaynağı, araştırma ve geliştirme olanakları, bilimsel sonuçlar elde etme kabiliyeti, ilişkili olduğu uluslararası ağlar, dinamik ve yenilikçi yapısı göz önünde bulundurularak üniversitelerin AB sürecinin yönetilmesi ve yönlendirilmesinde etkinliğinin artırılmasıdır. Bu kapsamda üniversiteler hem ilgili alandaki bireysel çalışmaları hem de rektörlüklere bağlı ilgili merkezlerin çalışmalarını daha fazla desteklemelidir.

Kaynakça

- Alkan, M. N. (2013). Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin AB Algısı. Ankara: Konrad-Adenauer Stiftung.
- Ankara Üniversitesi ATAUM (2012). AB’nin Türkiye’nin Bürokratik Dönüşümüne Etkisi, Aralık, Ankara.
- Arı, T. (1999). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa, İstanbul.
- EDAM. (2013). EDAM Kamuoyu Anketleri. Nisan 15, 2015 tarihinde EDAM: <http://edam.org.tr/document/EDAMAnketOcak2013.pdf>
- Erhan, Ç. ve Erhan Akdemir, (2016). “Türkiye – Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde İlk On Yılın Muhasebesi (2005-2015)”, **Bilig**, Sayı: 78, ss. 7-35.
- Gönlübol, M. (2000). **Uluslararası Politika İlkeler – Kavramlar – Kurumlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gözen, R. (2001). “Dış Politika Nedir?”, İdris Bal (Der.), **21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, Alfa Yayınları, İstanbul, ss. 3-8.
- İnan K. (1999). **Dış Politika**, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1980). “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 35(1), 299-335.
- Öztürk M.O. (2001). “Türk Dış Politikasında Balkanlar”, Ömer E. Lütem - Birgül Demirtaş Coşkun (Der.), **Balkan Diplomasisi**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, ss. 1-32.
- Sezer, D. (1972). **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları No: 339, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Türkmen, F. (2005). ABD’nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim. *Doğu Batı*, 8(32), 157-181.
- Uzgel, İ. (2004), **Ulusal Çıkar ve Dış Politika**, İmge Kitabevi, Ankara. TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması (2014) http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=15 (Erişim Tarihi: 01.12.2016)
- Transatlantik Eğilimler, Temel Bulgular (2014). <http://trends.gmfus.org/files/2012/09/Key-Findings-Report-2014-Turkish.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2016)
- Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi (2010) <http://ataum.ankara.edu.tr/anket.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2016)

- Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin Avrupa Birliği Algısı
http://www.kas.de/wf/doc/kas_10971-1442-12-30.pdf?131011151936 (Erişim Tarihi: 02.12.2016)
- Standard Eurobarometer 82 Autumn (2014)
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_first_en.pdf (Erişim Tarihi: 02.12.2016)
- Standard Eurobarometer 74 Autumn (2010)
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_publ_en.pdf (Erişim Tarihi: 02.12.2016)
- Standard Eurobarometer 66 (2006)
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_highlights_en.pdf (Erişim Tarihi: 02.12.2016)
- Enlargement: EU-Turkey relations** http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_en.htm (Erişim Tarihi: 28.11.2016)
- Commission Presents Its Recommendation on the Continuation of Turkey's Accession Negotiations**, IP/06/1652, Brussels, 29 November 2006.
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1652&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (Erişim Tarihi: 08.11.2016)
- 2770th Council Meeting, General Affairs and External Relations, General Affairs**, Brussels, 11 December 2006.
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/06/352&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (Erişim Tarihi: 28.11.2016)
- Statement by the Foreign Minister Markos Kyprianou after the General Affairs Council in Brussels** - 08/12/2009.
<http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/77E5EACE6E7470F1C225768700393992?OpenDocument> (Erişim Tarihi: 28.11.2016)
- European Parliament resolution of 10 June 2015 on the 2014 Commission Progress Report on Turkey (2014/2953(RSP)), Wednesday, 10 June 2015 – Strasbourg.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0228+0+DOC+XML+V0//EN> (Erişim Tarihi: 28.11.2016)
- http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeraporu2015/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi: 01.12.2016)

Avrupa

Komisyonu

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf

(Erişim Tarihi: 02.12.2016)

European Parliament, **EU-Turkey relations, European Parliament resolution of 24 November 2016 on EU-Turkey relations (2016/2993(RSP)) P8_TA-PROV(2016)0450** <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2016-0450+0+DOC+PDF+V0//EN> (Erişim Tarihi: 02.12.2016)

Yazarlar Hakkında

Yrd. Doç. Dr. Erhan AKDEMİR

Yrd. Doç. Dr. Erhan Akdemir Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olduktan sonra yüksek lisansını Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. Akdemir, doktora eğitimini "Kimlik ve Kültür Tartışmaları Bağlamında Avrupa Kimliğinin ve Kültürünün Oluşumu ve Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi" başlıklı teziyle Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. Yazar, doktora eğitiminin bir bölümünü ise MEB Bursu çerçevesinde

Varşova Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü ve AB Merkezi'nde sürdürmüştür. Erhan Akdemir halen Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyeliği ve Anadolu Üniversitesi AB Merkezi Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulunmaktadır.

Posta adresi : Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Yunusemre Kampüsü, Eskişehir

Tel (İş) : +90 222 335 0580

Eposta : erhanakdemir@anadolu.edu.tr